

DÜNYADA MEVLÂNA İZLERİ BAKIŞINDA KIBRIS'TA MEVLEVÎLİK GEÇMİŞ VE ŞİMDİ

Gökalp KAMİL*

ÖZET

Kıbrıs'ta Mevlâna izleri Lala Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusu'nun 1570-71 Kıbrıs Seferi ile ada üzerinde görülmesinden 1956 yılında Kıbrıs Vakıflar idaresinin, dolayısı ile Lefkoşa Mevlevîhânesi'nin, Türk Cemaatine devri ile kapatılmasına kadar geçen dönemi, ardından 1963'te semâhâne'nin bir etnografya müzesine dönüştürülmesi ile başlayarak, 1979'da semâhâne dışında tüm Tekke'nin binalarının yıkılması ve 2002 yılında semâhâne'nin bir Mevlevî Müzesi olarak düzenlenmesiyle beraber KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi işbirliği ile Yakın Doğu Üniversitesi Rûmî Enstitüsü'nün zengin kültür mirasımızı yetiştireceğimiz genç nesillere aktarmak için yürüttüğümüz faaliyetler ve geleceğe doğru planlanmış olduğumuz programlar sunulacaktır.

Bununla birlikte, Lefkoşe Mevlevîhânesi'nin açılışı, Kıbrıs'ta üstlendiği sosyal görevi ile buraya atanan şeyh ve mevlevîhânenin vakfı hakkında bilgi verilecek, Mevlevî ayinlerinin yapıldığı diğer tekke ve camiler gösterilecektir. Kıbrıs Mevlevîhânelerine yapılan dede atamaları ve bunun kuralları hakkında da bilgiler verilecektir. Ayrıca, Osmanlı Devleti'ndeki şekliyle, Kıbrıs Mevlevîhânesi'ne de yüksek mevkiye ulaşmış devlet görevlilerinin intisab ettikleri bir tarikat olduğu vurgulanacak, netice olarak, günümüzde de Kıbrıs Mevlevîhânesi'nin durumu anlatılarak, burada düzenlenen faaliyetler anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs'ta Mevlevîlik, Lefkoşa Mevlevîhânesi, İkinci Selim Han, Lala Mustafa Paşa, Mevlevî Fotoğrafları.

* Yakın Doğu Üniversitesi Rumi Enstitüsü Başkanı

MAVLAVÎ ORDER IN CYPRUS; PAST AND PRESENT

ABSTRACT

Traces of Mawlânâ began to be seen in Cyprus when the Ottoman Army led by Lala Mustapha Pasha set foot on the island with the 1570-1571 Cyprus campaign and lasted until 1956, when Cyprus Administration of Foundations, and therefore Lefkosha (Nicosia) Mavlavî Lodge, was closed down after it was handed down to the Turkish Cypriot community. Then, the semâhâne (whirling ceremony hall) was converted into an ethnography museum in 1963, and all buildings of the order were demolished in 1979 except for the whirling ceremony hall. Eventually, the hall was turned into the Mavlavî Museum in 2002. The present paper will mention activities conducted or planned for future by Near East University Rûmî Institute in collaboration with TRNC Ministry of National Education and Culture and Directorate of Ancient Arts and Museums in order to convey our rich cultural heritage to young generations.

Moreover, information will be provided on the opening of Lefkosha Mavlavî Lodge, the social role it assumed in Cyprus, the sheikhs appointed there and the Mavlavî Lodge Trust, and other lodges and mosques where Mavlavî rituals were conducted. Information will also be given about appointment of dedes (lodge heads) to Mavlavî lodges in Cyprus and the rules for these appointments. It will be emphasized that Cyprus Mavlavî Lodge was one where senior state officials adhered during the Ottoman era. Finally, the present state of the Cyprus Mavlavî Lodge and the activities organized there will be described.

Key Words: Mavlavîyah in Cyprus, Lefkosha Derwish Lodges, The Second Selim Han, Lala Mustapha Pasha, Mavlavî Photos.

Bu konuşma aynı zamanda, Kıbrıs'ı Kıbrıs Türküne vatan yapan ve bize zengin bir kültür mirası bırakan şanlı ecdadımızın hürmet ve iftiharla takdiri olacaktır.

Zengin bir kültürün ve tarihin mirasçısıyız. Her ne kadar da tarih okumak ve bilmek uzun zaman alan bir uğraş olsa bile, politik bilimler öğrencilerinin zevkle üzerinde çalışmaları gereken bir bilim dalı olduğu, zeki bir insanda mensubu olduğu medeniyetin insanlık tarihine ve kültü-rüne ve insanlığın ilerlemesine ne verdiğinin bilincinin ortaya çıkmasını sağladığı gibi, kendisinin mensubu olduğu medeniyete ve insanlığın ilerlemesine katkısının ne olacağı duygusunu da uyandırır.

İnsanoğlu zekâ ile doğar, bilgiye eğitim ile ulaşır. Eğitilmiş bir insan mantık ile soruları halletme kabiliyetine sahip olduğu gibi, ilham ve yetenekle daha öncekilerinin öğrettiğinin gerçeğini bilme değil, daha ileriye götürme yeteneğine sahiptir.

Her nesil, kendinden önce gelenlerin ne yaptıklarını bilme ve sorgulama hakkına sahiptir. Bunları yapmadığı müddetçe cehalete ve politik esarete mahkûmdur. Bunu yaparken kültür ve medeniyeti moda ile karıştırmayacak. Moda, günümüzü yansıtır. Medeniyet ise, yüzlerce senelik yöresel geleneğin evrensel insani ve ahlaki değerlerle yoğrulması sonucu ortaya çıkar.

Yakın Doğu Üniversitesi Rûmî Enstitüsü'nün kuruluş ilke ve amacı yetiştireceğimiz genç nesillere mensubu oldukları medeniyetin insanlık tarihine ve kültürüne ne verdiklerini bilmeleri ve bu bilinçle kendi kültürlerine ve insanlığın ilerlemesine ne vereceklerinin bilincinin ortaya çıkmasını sağlamaktır.

Zengin bir kültürün ve tarihin mirasçarıyız. Başkalarının kültürlerini kendi kültürümüzden üstün tutmakla ve kendi geçmişimizi aşağılamaktan vazgeçmediğimiz müddetçe kendi insanımızın kendi insanına ve insanlığın ilerlemesine bir katkısının olmasını bekleyemeyiz.

Tarihimizi ve kültürümüzü iyi bilmeliyiz. Bununla yetinmeyip, hayranlık duyduğumuz ülkelerin tarih ve kültürlerini de mukayeseli olarak öğrenmeliyiz. Bu gün hayranlık duyduğumuz ve bir parçası olmak istediğimiz Avrupa Topluluğu, Selçuklu ve Osmanlı'yı yüce yapan ancak bizim terkettiğimiz ilke ve insani değerlere sahip çıkandır.

Bu değerler nelerdir? Bu değerler ilke olarak insan topluluğunu yönetmek için asırlar önce bir kitapta "Mesnevîyi Manevî" başlığı altında Selçuklu ve Osmanlı askeri, idari ve ilmi sınıfına rehber olmuştur.

Mevlevîlik Osmanlı İmparatorluğu'nda ilmi, askeri ve idari mevkide bulunan ve en yüksek mevkie ulaşmış paşa, kadı ve yöneticilerin ait oldukları bir sûfî tarikatıydı. Nitekim bu şanlı ecdadımızın Kıbrıs'ta 1573-1593 yılları arasında yapılan vakfiyelerine baktığımızda yaptıkları bağışların Lefkoşa Mevlevîhânesi'ne olduğu görülmektedir. Bunu yapanlar paşalar, beyler, kadılar, ağalar olduğu gibi zevce ve kızları da zengin bağışlarda bulunmuşlardır.

Lala Mustafa Paşa, Ahmet Paşa, Cafer Paşa, Sinan Paşa, Haydar Bey, Dilaver Ağa, Hoca Sadeddin, Mevlâna Muslihiddin, Mehmet Bey, Emine

Hatun ve daha birçok tarihi şahsiyetin isimleri Kıbrıs'ta Mevlevîlik ile anılmaktadır.

Mevlevîlik Kıbrıs'a Osmanlı'nın zirvede olduğu dönemde geldi. İkinci Selim'e yakınlığı ile bilinen Lala Mustafa Paşa bir Mevlevî idi. 1570-71'de Kıbrıs Seferi'nde Osmanlı ordusunun komutanı olan Lala Mustafa Paşa'nın "Lala" lâkabı Selim'in şehzadelik döneminde Konya ve Manisa'da Beylerbeyi iken Şehzade Selim'in lalası olmasından gelir.

Bir lalanın görevi şehzadeyi bir cihan imparatorluğunu yönetmek için eğitmektir. Lalalar bir şehzadenin iyi bir devlet adamı olarak yetişmesinden sorumlu oldukları gibi onun padişaha olan bağlılığından da sorumlu idiler. Lala Mustafa Paşa, Şehzade Selim'in tahta çıkmasında etkin bir rol oynayan şahsiyettir.

Elimizdeki en eski kayıtlara göre, Kıbrıs'ta bir tekkenin kuruluşuna Lala Mustafa Paşa'nın vakfiyesinde rastlanır. Lala Mustafa Paşa'nın vakfiyesinde gördüğümüz kayıt 1573'te Sultan Selim'in Kıbrıs Beylerbeyi Cafer Paşa'ya gönderdiği ve yapılmasını emrettiği bir emirnamedir.

Bu kayıta Mağusa Kalesi kuşatması sırasında kale dışında terkedilmiş bir yerleşimde kamp kuran Lala Mustafa Paşa'nın orada bulunan terkedilmiş binaları ve kiliseyi sahiplerinden satın alıp, kiliseyi bir mescide dönürme ve orada bir tekke kurma arzusunda olduğu yazılmaktadır. Sultanın Cafer Paşa'dan istediği Lala Mustafa Paşa'nın bu arzusunu yerine getirip, Filibii'ye ait olan bu yerleşim yerini satın alıp, Kilise'nin bir mescide döndürülmesi ve fakir fukaranın kalabileceği bir tekkenin hiçbir kimsenin malına zarar vermeden inşa edilmesi ve bu yapıldıktan sonra kayda geçirilmesi ve bu kaydın Lala Mustafa Paşa'ya verilmesi idi.¹

Bugün Mağusa Kalesi dışında bulunan Kutup Osman Tekkesi olarak bilinen tekke burasıdır.

Dünyada Mevlâna İzleri bakımında Kıbrıs'ta bugün akla gelen iz sadece Lefkoşa Mevlevîhânesi'dir. Hâlbuki Mağusa'da Kutup Osman Tekkesi'nde, Larnaka kazasındaki tekkelerde özelde Hala Sultan (Ummü Haram Rumeysa Bint-i Milhan) Tekkesi'nde, Limasol'da Piri Dede Dergâhı'nda, Bağ'ta Camii Kebir ve Aşağı Bağ'ta Lala Mehmet Efendi Tekkesi'nde Mevlevî ayinleri yapılırdı. Bugün Bağ'ta restore edilen Camii Kebir'in ana kapısı üzerindeki iç duvarında "hû" yazısı durmaktadır. Bağ'ta Camii Kebir'deki ayinlere ben şahidim.

¹ Lala Mustafa Paşa Vakfiyesi KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Merkezi

Kurulduğu günden beri Kıbrıs Türkü'ne bir kültür merkezi olarak hizmet veren Lefkoşa Mevlevîhânesi, Arap Ahmet Paşa bazı kayıtlarda ise Seyid Ahmet Paşa tarafından bağışlanan geniş bir arazi üzerine inşa edildi. Ahmet Paşa, 1570–71 Kıbrıs Seferi'ne katıldı. Daha sonra 1572'de ise tekrar adaya gönderildi. 1576'da Kıbrıs Beylerbeyi olarak tayin edilen Ahmet Paşa, Kıbrıs Beylerbeyi iken tayfalar tarafından 1578'de katledildiği bilinmektedir. Mezarı Lefkoşa Mevlevîhânesi'ndedir. Semâhânededen bir kapı ile girilen kubbealtında şeyhler bölümünde gömülüdür.

Bir an hayal edip mevlevîhâne'nin açılışının ilk yıllarına dönelim. Kendimizi 16. Yüzyılın sonunda mevlevîhâne'nin kapısından içeri girerken görelim. Karşımıza avluda, buldukları mevkiin sembolü olan muhteşem giysileri içerisinde olan Kıbrıs Beylerbeyi, Kıbrıs Müftüsü, paşalar, ağalar, İstanbul'dan, Şam'dan, Konya'dan ziyarete gelen dervişler, neyzen, kudümzen ve semâzenler sohbet etmektedir. Semâhânenin kapısından içeri baktığımızda Mesnevî'den okuyanlar, vakfedenlerin ruhuna dua edenler, namazgâh kısmında ikinci namazını biraz geç kılanlar günümüzün önünde seyir etmektedirler. Biraz sonra semâhânedede ayin başlayacaktır. Yavaş yavaş herkes semâhâneye girmeye başlar. Aynı zamanda kadınlar da kadınlar kapısından kadınlar bölümüne merdiveni çıkmaktadır. Semâ ayini mevlevîhânedeki sosyal faaliyetlerin doruk noktasıydı.

Bir zamanlar 36 dervişin yaşadığı mevlevîhâne, aynı zamanda bir kurum olarak muhtaç olanlara sosyal hizmet veren bir kurumdu. Yani bugünkü Sosyal Hizmetler Kurumu görevini yapıyordu. Muhtaç durumda olanlara insan haysiyetini zedelemeyen ihtiyaçları olan maddi katkı veya her gün kazanda pişen aştan verilir. Bu hizmeti vermek için gereken maddi kaynak ise vakfedilen bağışlarla sağlanırdı.

Mevlevîhâneye bağışta bulunan ilk vakıflardan olan Lala Mustafa Paşa Vakfı'na göre Lefkoşa Kalesi içinde Girne Kapısı yakınında bulunan mevlevîhânedede her kim Mesnevîyi Şerif okursa, ona günde iki akçe, imama, müezzine, duacıya ve sayir kişilere günde bir akçe verilir. Ayrıyeten her Şaban ayının on beşinde ve Aşure gününde, 10 Muharrem'de, mevlevîhânedede barınan fukaraya 920 akçe sağlandığı gibi vakfedenin ruhuna dua edenler için senede 4000 akçe dağıtılıyordu.

1573'den 1594'e kadar dört defa Kıbrıs Beylerbeyi olan Cafer Paşa Kıbrıs'ta dört zengin vakıf bırakmıştır.² Aynı cömertlikle bu vakıflardan ba-

² Kıbrıs Beylerbeyi Cafer bin Abdülmennan Vakfı Kıbrıs Evkaf Dairesi Arşivi.

ğışlar mevlevîhânenin bir hayırsever kurumu olarak muhtaç olanlara hizmet vermesine olanak sağlıyordu. Cezayir Beylerbeyi olan Haydar Bey Kıbrıs'ta oğlu Haydarpaşazade Mehmet Bey'e Lapta'da ve kızı Emine Hatun'a Omorfo kazasında mülk bırakmıştı. Onlar da mevlevîhâne'ye cömertçe bağışta bulundular. Emine Bint-i Haydar'ın vakfı olan Cira Çiftliği ve diğer mülklerden geliri Kıbrıs Vakıf kayıtlarında mevlevîhâne Vakfı olarak geçmektedir.³ Ulema sınıfından olan Hoca Sadeddin Efendi Vakfı ise, mevlevîhâne Mesnevî okunması için günde 20 akçe bağışta bulunmuştur.⁴

Uzun yıllar Kıbrıs Türk Milli Arşiv ve Araştırma Merkezi Başkanlığını yürüten Mustafa Haşim Altan'a göre "Lefkoşa Mevlevîhânesi'ne Konya'dan atanmış ilk şeyh olarak Sadeddin Efendi'yi görürüz".⁵ Mustafa Haşim Altan bazı kayıtlarda Hoca Sadeddin Efendi'nin Müftü-i Cezire-i Kubris olarak geçtiği ve bazı kayıtlarda ise Şeyhülislam olarak görüldüğünü ve Kıbrıs'a tayininin 1607 yılında Serdar Ferhat Paşa'nın tavsiyesi üzerine Sultan tarafından değil, Konya'dan Çelebi tarafından tayin edildiğini yazıyor. Bu bir hata olmalı. Hoca Sadeddin'in Kıbrıs'a tayini kendisinin mevlevîyet döneminde yani 1572-1575 yılları arasında olmalı. Çünkü kendisini tavsiye eden Ferhat Paşa 6 Şubat 1575'de vefat ettiği gibi Hoca Sadeddin Şeyhülislam olarak görevde iken öldüğü tarih 30 Eylül 1599 senesidir ki bu 1607 yılından öncedir.

Kıbrıs'taki Vakıflar üzerine daha kapsamlı bir araştırma yapan Ronald C. Jennings kitabında (Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and Mediterranean World), Hoca Sadeddin Efendi'nin bahsettiği gibi bir Vakfa mütevellî olan Hoca Mehmet Çelebi bin Hoca'dan ve bir diğer Mevlâna Ahmed bin Sadeddin Efendi'nin babadan miras kalan bir çiftliği vakfettiğini yazar.

Ne Haşim ne de Jennings, Hoca Mehmed Çelebi'nin Hoca Sadeddin Efendi'nin oğlu olduğundan ve ismini her zaman baba ismi ile beraber Mehmet Sadeddin olarak yazdığından bahsetmezler. Burada bu isimler üzerinde durmanın sebebi bu şanlı ailenin Kıbrıs ile ve bilhassa Mevlevîlik ve mevlevîhâne ile bugüne kadar olan ilişkilerinden dolayıdır.

³ Reports on the Evkaf Properties, Cyprus. Colonial Office, 1883.

⁴ Christians and Muslims in Ottoman. Cyprus and the Mediterranean World, 1571-640. S.55. Ronald C. Jennigs.

⁵ Lefkoşa Mevlevîhânesi, s.19, Mustafa Haşim Altan, Harid Fedai.

Hoca Sadeddin Efendi 22. Şeyhülislamdı. Oğlu Mehmed Çelebi 26. Şeyhülislam olmuştu. Tayini kendisine Konya'da kardeşinin ikinci kez Şeyhülislam iken ölümü üzerine ulaşmıştı. Kızı Âkile Hanım, Sultan Osman ile evliydi. Ahmet Efendi bin Sadeddin Efendi bir başka oğlu olur.

29. uncu Şeyhülislam Esad Efendizâde Ebu Said Mehmet Efendi Hoca Sadeddin Efendi'nin torunu olur ve Kıbrıs'ta 1633'te iki sene kadılık yapmıştır. Bu şanlı aileden 6 Şeyhülislam olmuştur.⁶

Lefkoşa Mevlevîhânesi Vakfı bir müstesna vakıftı ve Kıbrıs Vakıflar İdaresi tarafından yönetilmiyordu. Lefkoşa Mevlevîhânesi bir Celâliye Vakfı'dır. Celâliye Vakıfları Sultan yönetiminde olan vakıflardı.

Kıbrıs'a veya Osmanlı topraklarında herhangi bir yere bir kadı veya müftü tayin etmek bilhassa bir Celâliye Vakfı yani bugünkü kullanılan dilde bir "İmparatora Özgü" bir vakfı yönetmek veya bir tekke veya zaviye idare edecek icazet veya berat sultandan başka birisi tarafından verilmezdi.

"Konya'daki Mevlâna Âsitânesi başta olmak üzere bütün mevlevîhânelerin ihtiyaçlarını gidermeyi kendileri için bir vecibe addeden Osmanlı Padişahları, dergâh binalarında yapılacak bakımı ve onarımı işlerini bile kendilerinden alınacak yazılı müsadeye bağlamışlardı.⁷

Kurulduğu günden beri 1930'lara kadar bir değişime uğramadan Kıbrıs Türkü'nün kültüründe ve sosyal hayatında önemli bir yer olan Mevlevîlik ve Mevlevîhane, Avrupa'daki politik ve kültürel akınlardan etkisiz kalmış milliyetçilik ve sinema kültürü, Osmanlı İmparatorluğu'nun sona ermesi ve yerini Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin alması, Kıbrıs'ta İngiliz idaresinin uyguladığı politika ve Kıbrıs Türk Cemaati Liderliği'nin dünya görüşü doğrultusunda sonucu-varlığını 1956 yılına kadar sürdürebildi.

İlginç olan Kıbrıs'ta açılan ilk sinema binası mevlevîhâne bahçesine inşa edilmişti.

Mevlevîlik Kıbrıs'a Osmanlı İmparatorluğu'nun zirvede olduğu dönemde geldi. Lala Mustafa Paşa, Ahmed Paşa, Haydar Bey, Sinan Paşa, Hoca Sadeddin Efendi ve öteki şanlı ecdadımız Mevlevî idiler ve Mevlevîliği Kıbrıs'a getirdiler ve bize bir kültür mirası bıraktılar.

Ne yazık ki son zamanlarda Mevlevîliğin Kıbrıs'a Konya ve Karamandan sürülenler tarafından getirildiği görüşü ortaya konulmuştur. Bu bir

⁶ Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 47-50, s. 54-55, s. 58-59, s. 67-68 vd.

⁷ Hasan Özönder, *Kıbrıs'ta Mevlevîlik ve Mevlevîhâneler*, s.112.

yanlıştır. Ortaya konan bir diğer dayanak ise, 1704'de Konya'dan Kıbrıs'a Kalebend olarak sürülen Şeyh Bostân ve suç ortakları tarafından getirilmiş olma iddialarıdır. Kısaca bu konuya değinmek isterim.

Konya'da Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî efradından Şeyh Bostân'a arkalarını dayayan haydutlar güpegündüz tüccarın yollarını keserek zimmetlerine mal geçirdikleri adam öldürmeye cüret göstererek fesat yarattıkları gibi Şeyh Bostân Konya'nın ileri gelen kişilerinden mesnevîhân oğlu Abdülhayy ile Abdülkâdir, Saraçoğlu Abdülkerim ve Metin Mehmet ve Nakiboğlu Ahmed Hakkı Menzilciyi tahrik edip bunları da zor kullanarak halktan bir sene üç yüz ve bir sene altı yüz, ve bir sene bin beş yüz kuruş toplanmasına alet olduklarından Şeyh Bostanla Kıbrıs'a Magosa Kalesi'nde kalebend olarak sürülmüşlerdi. Yani hükümlü olarak kalede, o günün hapishane hücrelerinde, zindanda yaşamaya mahkûmdular.⁸

1573–1594 arası elimizdeki mevcut vakfiyeleri ve şeri kayıtlarını göz ardı edip 1704'deki olayı öne çıkarmak yanlıştır.

Mevlevîlik kalebend olarak veya herhangi bir sebepten Kıbrıs'a sürgün edilenlerin getirdiği bir kültür değildir.

Kıbrıs'ta Mevlevîlik ve mevlevîhâne ile ilgili yazılanlardan üzerinde durmak istediğim bir konu ise, Şeyh olarak adı geçen kişilerdir. Hoca Sadeddin Efendi'nin Kıbrıs Müftüsü tayininden yani mevlevîhâneye ait Celâliye Vakfını denetleme yetkisinden başlayarak-ki biz bunu şeri kayıtlarından görüyoruz-şeri sicili kayıtlarında mevlevîhânedeki Mesnevîhân, imam ve sair kişilerden bahsedilse bunların hiçbiri şeyh olarak görünmemektedir. Araştırmacıların şeyh olarak bahsettikleri kişiler dede olarak mevlevîhânedeki ölen ve orada gömülenlerdir. Şeyh olarak yansıtılanlar bunlardır. Bunların yetkileri mevlevîhânedeki ayin ve merasimlerle ilgili olmalıdır. Vakfı yönetmek Sultana ve onun tayin ettiği denetleyici olan kadıya aittir.

1932 yılında mevlevîhânedeki alınan ve KKTC Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan evrakların en eskisi Sultanın 27 Ekim 1765 tarihli beratıdır. Kıbrıs'ta Mevlevîlik ve mevlevîhâne ile ilgili güvenilir bilgiler bu tarihte sultanın beratında yazılanlarla başlar.⁹ Dönemin İngiliz idaresinin

⁸ Mustafa Haşim Altan-Harid Fedai, *Leşkoşa Mevlevîhânesi*, s.20.

⁹ KKTC Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi.

Dosya No: 133/1932 B1 33

Dosya No: 133/1931 B1 57

Dosya No: 1953/39 vs.

1932'de Mevlevîlik ve mevlevîhâne ile ilgili hazırladığı rapor kapsamlı olarak olayları ve görevlileri 1765'den 1932'ye kadar verir.

Kısaca olaylara ve şahsiyetlere bir göz atacak olursak, 1765'de Lefkoşa Mevlevîhânesi'nde Konya'dan gelen Mehmed Ârif Dede zikir halindeyken vefat eder. Bu şahsın Konya'dan Kıbrıs'a gitme sebepleri tartışılabilir konulardır. Kendisinden bir muhip olarak bahsedildiği gibi adı Konya'da baş gösteren bazı olaylara fesatçı olarak da karıştıdır. Mehmet Ârif'in vefatı üzerine Nakibi Lefkoşa Müftüsü Seid Abdullah yetkisi dışına çıkarak Şeyhlik mevkiini gasp eder. Sultanın Beratı Said Abdullah'ı gaspçı ve yetkisini kötüye kullandığından dolayı görevden alındığını ve yerine Lefkoşa sâkini Mustafa Dede'nin getirildiğini gösterir. Bu Beratla aynı zamanda mevlevîhâneye tayinlerin sadece Sultanın yetkisinde olduğu da vurgulanır.¹⁰

Buna benzer bir vakayı yaklaşık yüz sene sonra 1857'de görürüz. Bu olayda da Ali Dede'yi tayin eden Beratta Mevlevîhâne Vakfı'nın bir Celâliye Vakfı olduğu ve Sultanın yönetiminde bulunduğunu vurguladığı gibi 1765 yılındaki Berata da atıfta bulunularak hatırlatılır.¹¹

Bu olayda ortaya çıkan sadece Sultan ile Konya'daki Çelebi arasında mevlevîhâneye dede tayini yetkisinin kime ait olduğu dışında Celâliye Vakfı'nın şeyhlik gibi babadan oğla intikal etmesi söz konusudur. Bu durum 1930'lara kadar devam eder. Öyle ki Halep'e taşınan Çelebi'nin Lefkoşa Mevlevîhânesi üzerine hak iddia ettiği gibi Şeyh Mehmed Celaleddin Efendi'nin oğlu Saffet Efendi babadan oğla intikal ettiğini iddia ettiği makamı ve vakıf mallarını elde etmek için mahkemede dava açar. Tabii ki böyle bir hak olmadığı gibi Kıbrıs Mevlevîleri bir mektup yazarak böyle bir durumun söz konusu olmadığını dönemin evkaf idaresine bildirirler.¹²

Dönemin İngiliz Yönetimi Kıbrıs Mevlevîlerinin isteklerine cevap vererek Halep'ten Bâkır Çelebi tarafından gönderilen Selim Dede'yi mevlevîhâneye şeyh olarak atamayı kabul ederler. 1932 yılında göreve başlayan Selim Dede, 8 Aralık 1953'te vefat eder.

Vefat eden Selim Dede'nin yerine bu defa Suriye hükümeti Selim Dede'nin oğlu Celâleddin'in şeyh olarak tayinini ister.

¹⁰ Berat. Evrak No: 14, 26 ve 30. Land Registration and Survey Department Report.

¹¹ Evrak No: 18.

¹² Adı geçen rapor.

Kıbrıs Evkaf idaresi bunu kabul etmez. Yerine 42 sene mevlevîhânedeki semâzen ve ayinhan olan Hızır Şeyhi Hâfız Şefik tayin edilir.

Hâfız Şefik'in tayini ile Kıbrıs'ta Mevlevîlik ile ilgili son gelişmeye geliriz. 1937'de ortaya çıkan aşırı milliyetçi unsurların sözlü saldırılarına maruz kalan Mevlevîler, bu defa Hâfız Şefik'in tayini ile 1954'te Dr. Fazıl Küçük'ün sahibi olduğu Halkın Sesi Gazetesi'nin aşağılayıcı saldırılarıyla karşı karşıya kalırlar.¹³

Nisan 1956'da Evkaf'ın idaresi Dr. Fazıl Küçük'ün liderliğini yaptığı Türk Cemaati'ne devredilir. Aynı yıl Tekke binaları bakıma muhtaç çocuklar yurdu olarak düzenlenir. Hâfız Şefik'in tayininden dokuz sene sonra 1963'te semâhâne Kıbrıs Türk Etnografya Müzesi olarak düzenlenir. Hâfız Şefik, 1974'de vefat eder.

Lala Mustafa Paşa, Ahmet Paşa, Cafer Paşa, Hoca Sadeddin Efendi ve öteki şanlı ecdadlarımız Mevlevî idiler ve Mevlevîliği Kıbrıs'a getirdiler ve bize bir kültür mirası bıraktılar. Bu kültür mirası felsefede, müzikte, şiirde, güzel sanatlarda hep mevlevîhânedeki yer aldı. Kıbrıs'ta mevlevîhânedeki yetişen şairler arasında "Sultanü's-şuarâ" Şairler Sultanı unvanı alanlar oldu.¹⁴ (Müftü Hasan Hilmi Efendi) Bu dönem Hâfız Şefik ile sona erdi. Onları geçmişte kaldı.

2002'ye geldiğimizde dönemin Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürü İlkyay Feridun Hanım, Lefkoşa Mevlevîhânesi'nin tadilatların tamamlanması ile Mevlevî Müzesi olarak düzenleneceğini bana söylediğinde kendisini müzenin açılışının semâ ayini ile yapılması gerektiği konusunda ikna etmeme ve tarih olarak da 17 Aralık'ta yapılmasının karara bağlanması ile biz yeni bir döneme girmiş olduk.

Bu yeni dönemde şimdiki zamanda neler oluyor?

TC Lefkoşa Büyükelçiliği himayesinde KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı işbirliği ile Enstitümüz (Yakın Doğu Üniversitesi Rûmî Enstitüsü) geleneksel Mevlâna Haftası kültürel etkinliklerini Aralık ayında düzenlemektedir. Bu etkinlikler çerçevesinde, Türk Tasavvuf Müziği Konseri ve Semâ Gösterisi KKTC'nde tüm üniversitelerde öğrencilere ve halka sunulmaktadır.

2007 Mevlâna Yılı, Mevlâna'nın 800. Doğum Yılı Kutlamaları çerçevesinde ise, bu sene Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Ekonomi ve Turizm

¹³ *Halkın Sesi*, 19 Aralık 1953–19 Nisan 1954 ve 2004.

¹⁴ Harid Fedai, *Çağdaş Kıbrıs Türk Edebiyatı*, Doğu Akdeniz Üniversitesi.

Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi işbirliği ile Yakın Doğu Üniversitesi Rûmî Enstitüsü Lefkoşa'daki tarihî mevlvihânenin semâhânesini bir kültür merkezi olarak ülkemizi ziyaret eden turistlere ve halkımıza zengin kültür mirasımızı tanıtmak için katılımcı bir anlayışla hergün semânın nasıl yapıldığını, kamışa üfleyerek hayatın sesini vermesini veya Mesnevî'den derslere katılarak ufkun açılmasını gösteriyoruz.

Mevlevihânedeki semâ âyininin nasıl yapıldığı turistlere gösterildiği gibi, ilgi duyanlara da öğretilmektedir. Üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalara ilaveten Yakın Doğu Koleji öğrencilerine de semânın nasıl yapıldığı öğretilmektedir. Ney üfleme dersleri, hem mevlvihânedeki hem de Üniversitede öğrencilere verilmektedir.

Önümüzdeki dönemde Şubat tatili sonrası ilkökul öğrencileri için hazırladığımız boyama kitapçıkları ile Mesnevî'den hikâyelerle Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî tanıtılacak. Ortaokul ve lise öğrencileri için 90-100 sayfalık resimli bir kitap bu kültür mirasının tanınması için okullarda ücretsiz olarak dağıtılacaktır.

Halk için yürüttüğümüz bu programa paralel olarak bugünün Mevlevîleri olan Rûmî âlimleri dünyanın her bir yanından ülkemize gelip her sene düzenlediğiniz "Rûmî Âlimleri Sempozyumu" uluslararası buluşmasına katılıyorlar. Hedefimiz uzun zamandan beri Batıya kayan bu ilimle ilgili çalışmaları koordine edip, Enstitümüz bünyesinde Kıbrıs'a kazandırmaktır. Kıbrıs'ın böyle bir çalışmaya en uygun yer olduğu düşüncesindeyiz.

2003'den beri yürüttüğümüz bu çalışmalar dış ülkelerdeki üniversitelerde de akademik erkân tarafından takdir ile karşılanmaktadır. Her sene Aralık ayında Kıbrıs'ta düzenlediğimiz Rûmî Âlimleri Sempozyumu bu sene Mevlâna'nın 800. doğum yılı münasebetiyle Konya'da yapılması uygun görülmüştür.

Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü işbirliği ile Konya Mevlâna Müzesi'nde 15-16 Aralık 2007 tarihlerinde düzenlenen "Symposium of Rûmî Scholars on the 800 th Anniversary of Rûmî's Birth at the Mevlvihâne in Konya" Mevlâna Yılı etkinliklerinin sonuncusu olarak yıl boyu süren konferansları başarı ile tamamlayacaktır.

Temennimiz bu çalışmaları daha da ileriye götürmektir. Bu doğrultuda Konya Selçuk Üniversitesi ile işbirliği içerisinde bir program hazırlanıp masterlik çalışmalarının Yakın Doğu Üniversitesi Rûmî Enstitüsü bünye-

sinde, Doktora çalışmalarının ise, Konya Selçuk Üniversitesi bünyesinde yürütülmesidir.

Kıbrıs'ı Kıbrıs Türkü'ne Vatan yapan ecdadımızın bize bıraktığı bu zengin kültür mirasını onların yaşattığı kadar sürdürebilsek ne mutlu bizlere.